
LITERATURA

HARKAITZ CANO

NON: HEMEN, NOIZ: GAUR

Urri hasi dugu urtea, urri. Sator izkribatzailea martxoaren erdialdean ari da lerro hauek idazten, eta orain artean, Xabier Mendigurenen *Berriro igo nauzu* nobela da argitaratu den liburu berri apurretarikoa. Durangoren ondorengo biharamun ikaragarria dute itxuraz, argitaletxeek.

Bada dioenik gertu eta bizirik dauden gauzei buruz hitz egitea dela edozein literaturaren heldutasunaren seinale. Euskal literaturari abarkei begira geratu izana leporatu izan zaio arestian. Horren adibide genuen kasu, euskal literaturak, duela gutxi arte, ETA ren inguruan kokaturiko istoriorik apenas ez izatea (*Ehun metro* eta beste oasiren bat salbu), ulergarria alde batetik, ausardia eskatzen duelako eta gaia ez delako edonondik aise heltzekoa, baina ulertezina ere bai bestetik, generoko literatura asko idatzi baitaiteke era honetako gai edo gutxienez era honetako atmosfera bat ardatz hartuta. Azken urteotan, bi sonatuenak besterik ez aipatzearren, *Gizona bere bakardadean* eta *Hamaika pauso* bezalako nobelak argitaratu dira hutsune horiek —neurri batean bederen— betez. Oraingoan, Xabier Mendiguren izan da angelu oso desberdin batetik heldu diona gaiari (edo akaso atmosferaz baliatu dela esan beharko genuke?): *Berriro igo nauzu* liburuan, Mendigurenek —nondik begiratzen den— oso istorio tristea edo oso istorio komikoa izan daitekeena idatzi du. Abiapuntua orijinala denik ezin uka: hemezortzi urteko kondena bete ondorenean, preso bat libre uzten dute Cadizen eta etxekoei berri emateko deitu beharrean, auto bat hartu eta Euskal Herrirantz abiatzen da, besterik gabe, etxean azaldu asmoz. Jaioterrirako bidea uste baino korapilotsuagoa izango da ordea: bi egunetik gora iraungo du Seat 127 batean eginiko bidaiak, tartean, mila ika-mika gertatzen zaizkiola, Euskal Herrian, bahitua izan deneko us-

tea zabaldu den bitartean. Liburu honetatik ordea, politikoak ez diren irakurketak egitea erabat posible da (agian horiek dira gainera interesgarrienak, presoaren giza dimentsioaren alorrekoak), eleberriak baduelarik politikaz haraindira doan amasa eta zabalera bat. Ez da gartzelari buruzko nobela bat, bere leku naturalean lekuz kanpo sentitzen den pertsona baten istorioa baizik.

Eleberriaren egituratzeari dagokionez, bitxia da nola liburuaren azken orrialdeetan erabateko tonu-aldaketa ematen den. Arestiko isuri komikoa eten egiten da eta presoaren kontraesan ideologiko eta barne-borrokak agerian uzten ditu, Txindokin gora doala, bergizarteratzearen bidea hautatu zuen kide ohi batekin mantentzen duen elkarrizketa luze batek. Bitxia, esan dudana bezala, bukaerako pasarte honek liburuaren aurreko orrialdeekin duen kontrastea.

Aipatuaz gain, inon erreferentziatuko ez diren liburuak ere argitaratu dira tartean-tartean. Liburudendatan brujularekin topatu behar izaten diren horietakoak: hala nola, *Pasaia Hiria* lehiaketako irabazleen poemarioak biltzen dituen liburuak: Iñigo Iruetagoiena (*Denboraren memorian*) eta Mirari García de Cortázar (*Oroimen bizi eta margulduak*), lehen saria eta aipamena, hurrenez hurren, Bermingham argitaletxearen eskutik argitara emanak. □

FEED BACK (ATZERAELIKADURA)

Basamortu garaiei ere beren etekina ateratzen jakin behar da ordea, eta sasoi egokia dateke hau, atzeratutako liburuak berreskuratu eta betazaletan tratatuta geratu, edota, behin eta berriz, arrazoi zehazgaitzak medio mesanotxeko liburu pilaren azpialdean eduki dugun liburu hura irakurtzeko. Ez didazu esango zu ere nagikeria puska batek erasaten ez zaituenik klasikoak irakurtzean. Ez didazu esango halaber, Juan Bautista Agirre ren *Arpoi baten eran* liburuak, mesanotxeko liburu pilaren behealdera kondenatu ez zenuenik. Eta ez didazu ukatuko, hirugarrenez, hizki handi samarra zuelako hasi zinela

hura irakurtzen, gainerako liburu-jatenak ahitu zitzaizkizunean. Eta zelako ezustea, klasiko bat gustura irakurtzen ari zirena eta irakurketa atsegina egiten zitzaizula onartu behar izan zenuenean. Kezkatu egingo zinen akaso, zahartzen ari ote zinen edo... Baina ez da harritzekoa. Erabat irakurgarriak dira Klasikoak Alberdanian bildumak orain arte eman dituen emaitza biak (jada aipatuaren aurretik argitaratua izan zen Iztuetaren *Ez direlako aketsak*, biak ere Inazio Mujika Iraolak hautatu eta prestatuak). Horrelakoak irakurrita edonor adiskidetzen da klasikoekin: ez dira filologoentzako liburuak, ahalik eta euskararik batuenean paratzen zaizkigu testuak, eta beraz, zailtasunik gabe bereganatzen ditugu klasikoen estilo samur, kontakera ñabartu eta istorio anitzak. Gainera, liburuek hiztegitxo bat ere badute azken orrialdeetan, ezezagunak gerta dakizkigukeen hitz haien esanahia jasoz. Ene aburuz, lehen aldiz, euskal klasikoak publiko zabal batengana heltzeko bitartekoak jarri dira, liburuok nekez ailegatuko diren arren sekula *best-seller* izatera.

Atzerritik etorriagatik, Euskal Herriarekin lotura bereziak izan zituen beste klasiko bat Victor Hugo dugu. Eta hain zuzen ere, Iñaki Azkunek euskaratu duen eta bostehun orrialdetik gora dituen Victor Hugoren *Parisko Andre Maria*, izan da azken asteotako itzulpenik sonatuena. Ez da harritzekoa, bestalde, aspaldian euskaraz irakurtzen ditugun libururik onentsuenak itzulpenen bidez heltzen zaizkigun haiek dira-eta usualki: Victor Hugoren honi, berriki euskaratuak izan diren Robert Bloch, Roald Dahl, Joseph Conrad, John Steinbeck edota Ignacio Martínez de Pisón bezalako autoreak gehitu behar zaizkio. Izan ere, egin dezagun kontu, John Irving-en *Besteen ametsak* bezalako liburu baten irakurketak ezin du irakurlea indiferente laga. Halako itzulpenek, mesede besterik ez digute egiten, euskal idazleek ere, beren buruei gero eta gehiago exijitzea baita- kar itzulpenen maila ikusita masailgorrituko ez bagara. Idazle batek baino gehiagok onartu du, horrelako itzulpenak irakur- tzeak bere idazteko eran izan duen eragina, batez ere hizkuntza- ren zehaztasunari begira. □

HAUSNARKETARAKO GARAIA

Moldiztegiatiko labeetatik atera denari behatuz gero, urte hasiera hau gehiago izan da hausnarketarako kreaiziorako baino. Literaturatik ezer gutxi, eta literaturaren faltan, hausnarketa eta teorizazioa. Ez da gurea bereziki azterketa- eta kritika-saioretan aberatsa den literatura bat, baina saiakeraren unibertsoa den puzzle ikaragarri horretan ere, lantzean behin norbaitek jartzen du han-hemen piezaren bat, ia beti aurreko pieza jarri zuten lekutik aparte antzean (edo okerragoa dena: aurreko piezaren gainean); dena dela, bada zer bait, puzzleko arzakian zein irudi ageri den oraindik ez badakigu ere. Puzzle horretan, Jon Kortazarren *Euskal literaturaren historia txikia: ahozkoa eta klasikoa* eta aipatu autoreak Sebastian García Trujillo eta Amaia Iturbiderekin batera osaturiko Juan Mari Lekuonaren poetikaren aztertzaile den *Leiho-oihalen mugetan* ditugu aipagarri, Ereinek argitaratuak Saiopaperak sailean. Teorizazioa eta puzzleak ere beharrezkoak direlako.

Osterantzean, hilabeteotako sorkuntza-lan urrien panorama ikusita, argialetxeak irakurlegoarekin haserre antzera ote dauden ere pentsa lezake edonork. Ez dakit, susmoa, literatura argitaratzeari uko egin ote dioten, oasiak oasi. Edo beharbada, besterik gabe, beren artilleria guztia apirileko liburu-egunerako gordetzen ariko dira; finean, negozioa, negozioa delako. Eta oraindik Shakespeare, Cervantes, egun fetitxe eta larrosa gorriengan sinesten dutelako. □

IGURTZI NAZAZU LIVE SHOW

Argitarapenei dagokienez urte hasiera betizu samar joan bada ere, jendaurreko literatur saiorik ez da bazterretan falta izan, eta zuzeneko emanaldiek argialetxeetako moldiztegien geldialdiak eragindako hutsunea nolabait bete dutela esan daiteke. Horren lekuko ditugu adibidez, Mikel Markez abeslariak, Joxe Mari Carrere ipuin-kontalariak eta Asier Serrano poetak ia urtebetez han eta hemen eskaini duten *Igurtzi nazazu berriro, lazтана* izeneko emanaldi erotiko ausarta, literatura eta musika

uztartuz, eszenifikazio single baina zaindu batekin. Jendeak oso harrera ona egin bide dio ikuskizunari, ikus-entzule gehiago bildu ei delarik oro har Bizkaia aldean burutu emanaldietara Gipuzkoan emandakoetara baino (ezin aipatu gabe utzi Gasteizen berrehun lagunetik gora bildu zirena; marka itzela, emanaldiak kutsu literarioa duela kontuan hartzen badugu). Egia esan, sator izkribatzaile apal hau aspaldian hasi zen sumatzen Gipuzkoari, eta bereziki Donostia aldeari darion *rigor mortis* literario-kulturala. Era honetako emanaldi gutxi dagoela. Egiten direnak ez direla gehienetan leku aproposetan egiten. Eta ikus-entzuleen interesa ere, minimotik milimetro gutxira dagoela. Soziologoek esan beharko dute zergatik. Ez dut uste inor haserretuko zaidanik Donostia kulturalki dexente hilda dagoela esaten badut. Azken bolada honetan —salbuespen ttikiren bat aparte utzita— bertan egiten diren ekintza kultural *zirrargarriak* liburu-aurkezpenak eta udaletxeko osoko bilkurak dira. Horrekin dena esanda dagoela uste dut.

Erranak erran, musika-taldeek, beren zuzeneko emanaldiei dagokienean, musika-mota guztietan nolabaiteko geldialdia edo krisia aipatzen badute ere, zuzeneko literatur emanaldi hauena gorantz doan fenomeno da, eta nahiz eta molde honetako ikuskizun batek ez duen sekula —ezta hurrik eman ere— musika-kontzertu batek adinako publikorik biltzen, azken hiruzpalau urteetan makina bat eskaini dira, oso estilo eta baliabide desberdinekin: direla Bernardo Atxagaren lezio eta irakurketak, dela Jose Luis Otamendi eta Iñigo Aranbarrik Sarajevoren inguruan bideo-irudiek lagundurik osaturiko hura, direla —berrikiago— Arratia aldeko Zantzoa literatur taldeak beren fanzinearen aurkezpen modura ematen dituzten emanaldiak *psikodelikoak*...

Era honetako emanaldiak egiteko orduan, jendaurrean poemaren bat irakurri duen edonork ongi dakien bezala, garrantzi izugarria du markoak, lekuak. Emanaldia ematen dutenak leku guztietara ilusio eta gogo berdin arnaren joanda ere, atmosfera egoki batek baino ezin egin lezake irakurketa atsegin. Eta hau, honelako saioen antolatzaileek sarri ahazten duten zerbait da: kultur etxez landa, lurralde berriak irabazi behar di-

ra literaturarentzat. Hiri guztietan daude taberna-zulo ego-kiak, jendeak eserita, garagardo bat dastatuz poema-emanaldiak gustora entzungo lituzkeenak. Maiztasun finko batekin horrelakoak antolatu eta jendeak saioetara inguratzeko ohitura har dezan saiatzea da kontua. Irakurketa eta mahainguru aseptikoak ekidinez saio erakargarriak prestatzea.

Lekuaren garrantzia aipatzen dugunez, ene abururako, Bilboko Kafe Antzokia eta Azkoitiako mataderoa dira atmosfera literario egokia eta eroso sortzeko bi eskenatoki ezin aproposago. Horrelako lekuak are gehiago ustiatu beharko lirateke. Edo, nik ba al dakit, Itoizko urtegiko eraikuntza-lanetan murgildu poetiko bat hartzea ere ez legoke apika gaizki, poema irakurtaldi *out-door* bat antolatuz aldamiotara igota...

Ba hori, urak geldiegi daudela aukeran.□

IKUSKIZUNAK

IMANOL AGIRRE

EUSKAL BLADE RUNNER

Arte mutu bat ikusle itsuarentzat izenburu iradokorra izan zuen Korrika Kulturalak euskal zinemagintzari buruz antolatu zuen mahainguruak. Koldo Izagirre, bertako mahaikidea, ez zen mutu geratu eta itsuontzat bi iritzi plazaratu zituen. Alde batetik, euskal zinemaren eskasia arazo politikoa zela adierazi zuen. Ez baitu sumatu zinezko gogoia euskarazko sormena laguntzeko. Eta bestaldetik, kultur sortzaileek zazpigarren arteari muzin egin diotela salatu zuen. Honela, ardura barik dabil noraezean.

Begibistan da estrategia politiko eza euskaraz burutzen diren ekoizpenetan. Euskal zinema itzulpen- eta bikoizketa-arazo soil bat baino ez dela onartuko balute bezala. Nekez ahaz de-